

คัมภีร์สุตตสังคหะ : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์
SUTTASANGAHA: TRANSLITERATE TRANSLATION AND ANALYSIS

ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง (Dr.Viroj Koomkrong)^๑

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่า คัมภีร์สุตตสังคหะ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการรวบรวมพระสูตร แต่งโดยพระอริยวงศ์เถระชาวพม่าขณะที่อยู่ในสำนักมหาวิหาร คัมภีร์สุตตสังคหะบาลีอักษรขอมที่ใช้ในการปริวรรตและการแปลมีจำนวน ๘ ผูก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีการแบ่งโครงสร้างออกเป็นหมวดหมู่ ๗ หมวด คือ (๑) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องทาน ๖ สูตร (๒) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องศีล ๖ สูตร (๓) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องสวรรค์ ๕ สูตร (๔) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องโทษของกามคุณ ๕ สูตร (๕) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องกิจของฆราวาส ๓๑ สูตร (๖) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องการอนุโมทนา ๑๔ สูตร และ (๗) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องข้อปฏิบัติของบรรพชิต ๑๘ สูตร รวมเป็น ๘๕ สูตร คัมภีร์สุตตสังคหะทั้ง ๘ ผูกมีความสัมพันธ์ทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถา เช่น ผูกที่ ๑ คำว่า กาลทานในพระไตรปิฎก ซึ่งอรรถกถาได้อธิบายความว่า กาลทาน หมายถึง ยุตตทาน คือ การให้ที่เหมาะสม เป็นต้น คัมภีร์สุตตสังคหะยังมีคุณค่าทางสังคม เช่น เรื่องการให้ทาน ได้แก่ ๑) การให้แก่ผู้มาเยือน ๒) การให้แก่ผู้เตรียมจะไป ๓) การให้แก่บุคคลผู้เจ็บป่วย ๔) การให้ตอนข้าวยากมากแพง ๕) การถวายอาหารอย่างดีแก่ผู้มีศีล

คำสำคัญ: คัมภีร์สุตตสังคหะ, การปริวรรต, การแปล, การวิเคราะห์

^๑อาจารย์ประจำวิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

This research article focuses on presenting Suttasangaha as the scripture containing Suttas being composed by a Myanmar Buddhist monk named Ariyavangsa while he was staying in Mahāvihāra about 13th century A.D. Suttasangaha in Pali Khmer which has been transliterated and translated containing with 8 volumes has been taken from national library. It is classified into 7 groups: 1) 6 Suttas are concerned with giving, 2) 6 Suttas are focused on precepts, 3) 5 Suttas are devoted to the explanation of heaven, 4) 5 Suttas are referred to harmful aspects of sensual pleasure, 5) 31 Suttas are concerned with householders' activities, 6) 14 Suttas are explained about the matter of agreement and 7) 18 Suttas are focused on the ascetic practices. In total, 85 Suttas are calculated. This Suttasangaha with 8 volumes has consistency with Tipitaka and commentaries, for example, volume 1 shows that the word 'Kāladāna' in Tipitaka etymologically signifies 'Yuttadāna' in commentaries which means the proper giving. Suttasanga also presents social value such as Dāna or giving refers to 1) giving to visitors 2) giving to travelers 3) giving to patients 4) giving in time of death 5) giving proper foods for moralists such as Bhikkhus.

Keywords: Suttasangaha, Transliterate, Translation, Analysis

๑. บทนำ

ประเทศไทยได้ชื่อว่า เป็นเมืองพระพุทธศาสนา และมีคัมภีร์จำนวนมากที่จารไว้ใบบลานอักษรขอม ในปัจจุบันนี้คัมภีร์ใบบลานดังกล่าวมีเหลืออยู่น้อย ทั้งไม่สะดวกที่พระนิสิตนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไปที่สนใจพระพุทธศาสนาจะนำมาประกอบการศึกษาพระไตรปิฎกได้อย่างเพียงพอ และไม่สะดวกต่อการนำมาแปลเป็นภาษาไทยอีกด้วย ส่วนคัมภีร์สุดตสังคหะนี้เป็นภาษาบาลีอักษรขอม^๒ เป็นการบันทึกคำสอนของพระพุทธศาสนาต่างๆ มากมาย ถ้ามีการปริวรรตคัมภีร์สุดตสังคหะจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ผู้มีพื้นฐานความรู้ด้านภาษาบาลีและภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นคัมภีร์ที่พระบูรพาจารย์ในอดีตรวบรวมเรียบเรียงพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อง่ายต่อการเรียนรู้และปฏิบัติ โดยนำหลักอนุบุพพิภพมาเป็นตัวตั้ง แล้วนำพระสูตรที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ มาแสดงอธิบายพอเป็นตัวอย่าง โดยเริ่มจากเรื่องของท่าน ศีล สวรรค์ เป็นต้น

ส่วนประวัติของผู้แต่งคัมภีร์สุดตสังคหะ คือ พระอริยวงส์ ท่านมีฉายาเต็มว่า สมันตปาสา-ทิกมหาริยวงสะ ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ คือ พระธรรมเสนาบดี นักวิชาการ

ปัจจุบันสันนิษฐานว่า ท่านเกิดในราวพ.ศ. ๑๙๗๑ หมู่บ้านเกิดของท่านปรากฏชื่อว่า หมู่บ้านชะกาอิน ที่อยู่ทางทิศใต้ของนครปinye (เมืองนี้อยู่ติดกับกรุงอังวะ เคยเป็นราชธานีของพม่าก่อนกรุงอังวะ) ภายหลังท่านมาพำนักอยู่ที่ภูเขาสะกาย ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอิรวดี ตรงข้ามกับกรุงอังวะ เป็นที่เคารพนับถือของพระเจ้ากรุงอังวะคือพระเจ้านรปติเป็นอย่างดี ผลงานของท่านมีทั้งหมด ๕ คัมภีร์^๓ คัมภีร์สุดตสังคหะที่ใช้ในการปริวรรต คือ ฉบับล่องชาด เลขที่ ๗๔๙๖/๗ ๑ ตู้ที่ ๙๐ ชั้น ๔ /๓๓ ไม่ประดับธรรมดา ฝ้าอัตรทอง มีจำนวน ๘ ผูก อักษรขอมฉบับฉบับหอสมุดแห่งชาติเป็นต้นฉบับที่ขออนุญาตถ่ายสำเนาไมโครฟิล์ม ลายเส้นปรากฏชัดเจน และสามารถย่อขยายได้ จึงสะดวกในการปริวรรต

คัมภีร์สุดตสังคหะ จัดเป็นคัมภีร์ว่าด้วยการรวบรวมพระสูตรต่างๆ คือ ๑. พระสูตรพรรณนาด้วยทาน ๖ สูตร ๒. พระสูตรพรรณนาด้วยสีลกถา ๖ สูตร ๓. พระสูตรพรรณนาด้วยสักคกถา ๕ สูตร ๔. พระสูตรพรรณนาด้วยโทษแห่งกามคุณ ๕ สูตร ๕. พระสูตรพรรณนาถึงกิจแห่งฆราวาส ๓๑ สูตร ๖. พระสูตรพรรณนาด้วยอนุโมทนา ๑๔ สูตร ๗. พระสูตรพรรณนาด้วยข้อปฏิบัติแห่งบรรพชิต ๑๘ สูตร รวมพระสูตรในคัมภีร์สุดตสังคหะได้ ๘๕ สูตร คัมภีร์สุดตสังคหะ

^๓ พระธรรมโมลี และคณะ, คันถาภรณ์มัญชรี และคันถาภรณ์วรรณนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^๒ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (ฉบับล่องชาด) สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๑ ในคราวทำสังคายนาพระไตรปิฎกและรวบรวมคัมภีร์ทางพระศาสนา.

แม้ว่าจะ เป็น คัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อ พระพุทธศาสนา เพราะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้น เพื่ออธิบายขยายความของพระสูตรให้มีความ ชัดเจน และเข้าใจง่ายทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และมีคุณค่าต่อการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้ว ข้างต้น

อย่างไรก็ดี เนื่องจากคัมภีร์ สุตตสังคหะนี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอมอยู่ ยังไม่มีผู้ใดได้ปริวรรตและแปลเป็นภาษาไทย และวิเคราะห์ในเชิงงานวิจัยให้ทราบถึงเนื้อหา ภาษา และคุณค่าของคัมภีร์ ตลอดทั้งมี ความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาโครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการ ประพันธ์ อีกทั้งการปริวรรตจากต้นฉบับภาษา บาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และ แปลเป็นภาษาไทย เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ โบราณให้อยู่คู่กับสังคมไทยสืบไป ผู้วิจัยจึงได้ ตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยไว้ ๓ ข้อ ด้วยกันคือ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สุตต สังคหะในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน ๒) เพื่อปริวรรตคัมภีร์ สุตตสังคหะจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอม เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็น ภาษาไทย และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ความสอดคล้องสัมพันธ์กันของพระสูตรที่ท่าน เรียบเรียงในคัมภีร์สุตตสังคหะ

๒. วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์ สุตตสังคหะ : การปริวรรต การแปล และ การวิเคราะห์” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษา ประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์สุตตสังคหะ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative

Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

๑. ศึกษาคัมภีร์สุตตสังคหะที่เป็น ภาษาบาลีอักษรขอมฉบับหอสมุดแห่งชาติ

๒. ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สุตตสังคหะ ในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการ จารลงใบลาน

๓. ศึกษาคัมภีร์สุตตสังคหะที่จาร จารึกด้วยบาลีอักษรขอมปริวรรตให้เป็นบาลี อักษรไทยและแปลเป็นภาษาไทย

๔. วิเคราะห์ความสอดคล้องสัมพันธ์ กันของพระสูตรที่ท่านเรียบเรียงในคัมภีร์สุตต สังคหะ จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และวิเคราะห์คุณค่าทางสังคมในคัมภีร์ สุตตสังคหะทั้ง ๘๘ สูตร แบ่งออกเป็น ๗ เรื่อง คือ ๑) คุณค่าทางสังคมเรื่องทาน (การให้) ๒) คุณค่าทางสังคมเรื่องศีล (ศีลธรรม) ๓) คุณค่าทางสังคมเรื่องสวรรค์ (ทางแห่ง ความดี) ๔) คุณค่าทางสังคมเรื่องโทษของกาม คุณ(ทางแห่งความเสื่อม) ๕) คุณค่าทางสังคม เรื่องกิจของฆราวาส (หน้าที่ของชาวบ้าน ๖) คุณค่าทางสังคมเรื่องการอนุโมทนา (บุญ) ๗) คุณค่าทางสังคมเรื่องข้อปฏิบัติของ บรรพชิต (หน้าที่ของบรรพชิต)

๓. สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยภายใต้กรอบ วัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัยมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้พบผลการวิจัยดังนี้

ก. วิเคราะห์คัมภีร์สุตตสังคหะใน ด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการ จารลงใบลาน

คัมภีร์สุตตสังคหะ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการรวบรวมพระสูตร จากหลักฐานที่ปรากฏอยู่น่าจะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นที่เมืองอนุราธปุระ โดยท่านพระอริยวงศเถระ^๔ ชาวพม่าขณะที่อยู่ในสำนักมหาวิหาร ประมาณศตวรรษที่ ๑๓ มิใช่เป็นพระพุทธรูปโดยตรง ในประเทศพม่าให้การยกย่องเทียบกับพระไตรปิฎก จัดอยู่ในกลุ่มพระสูตรต้นตปิฎก คัมภีร์นี้มีความสำคัญได้รับการยกย่องมาก ทั้งยังเป็นหนึ่งในคัมภีร์ชั้นแนวหน้าในสายพระพุทธศาสนาเถรวาทในพม่า คัมภีร์สุตตสังคหะ^๕ ที่ใช้ในการปริวรรตคือ ฉบับล่องชาด เลขที่ ๗๔๙๖/ช/ ๑ ตู้ที่ ๙๐ ชั้น ๔/๓๓ ไม้ประดับธรรมดา ผ้าอัดรัดทอง มีจำนวน ๘ ผูก อักษรขอม ภาษาบาลี เส้นจารหน้าละ ๕ บรรทัด เส้นจารปรากฏชัดเจน ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง ไม่ปรากฏปีที่แต่ง ใบลานอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ใช้อักษรย่อในการตรวจชำระครั้งนี้ว่า ล.ช. (ฉบับล่องชาด) สาเหตุที่ใช้ฉบับฉบับหอสมุดแห่งชาติเป็นต้นฉบับที่ขออนุญาตถ่ายสำเนาไมโครฟิล์ม ลายเส้นปรากฏชัดเจน และสามารถย่อขยายได้ จึงสะดวกในการปริวรรต

โครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์สุตตสังคหะ แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ ๗ หมวดหมู่คือ(๑) โครงสร้างเนื้อหาพระสูตรที่พรรณนาด้วยเรื่องทาน ๖ สูตรมีกาลทานสูตรเป็นต้น^๖

^๔ พระธรรมโมลี และคณะ, **คันทาภรณ์มัญชรี และคันทาภรณ์วรรณนา**, หน้า ๗.

^๕ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (ฉบับล่องชาด) สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๑ ในคราวทำสังคายนาพระไตรปิฎกและรวบรวมคัมภีร์ทางพระศาสนา.

^๖ **กาลทาน** หมายถึงยุตตทาน คือการให้ที่เหมาะสม; อง.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๓๖/๒๒.

(๒) โครงสร้างเนื้อหาพระสูตรที่พรรณนาด้วยเรื่องศีล ๖ สูตรมีมหานามสูตรเป็นต้น^๗ (๓) โครงสร้างเนื้อหาพระสูตรที่พรรณนาด้วยเรื่องสวรรค์ ๕ สูตรมีธัมมทวิวิงคสูตรเป็นต้น^๘ (๔) โครงสร้างเนื้อหาพระสูตรที่พรรณนาด้วยเรื่องโทษของกามคุณ ๕ สูตรมีเวทุตสูตรเป็นต้น^๙ (๕) โครงสร้างเนื้อหาพระสูตรที่พรรณนาด้วยเรื่องกิจของฆราวาส ๓๑ สูตรมีปราวาสสูตรเป็นต้น^{๑๐} (๖) โครงสร้างเนื้อหาพระสูตรที่พรรณนาด้วยเรื่องการอนโมทนา ๑๔ สูตรมีนลสิขสูตรเป็นต้น^{๑๑} (๗) โครงสร้างเนื้อหาพระสูตรที่พรรณนาด้วยเรื่องข้อปฏิบัติของบรรพชิต ๑๘ สูตรมีอันธกวินสูตรเป็นต้น^{๑๒} รวมเป็น ๘๕ พระสูตร มีลักษณะการประพันธ์ ๒ แบบคือ (๑) การประพันธ์แบบร้อยแก้ว^{๑๓} คือ กล่าวถึงเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งทั่วไป เช่น ชิวประวัติ เป็นต้น (๒) การประพันธ์แบบร้อยกรอง^{๑๔} เรียกว่า คาถาบ้าง เรียกว่า ฉันท

^๗ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๐๑๗/๕๒๒.

^๘ อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๐๒๑-๑๐๒๙/๕๑๔-๕๑๙.

^๙ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๖๓-๑๗๔/๑๒๗-๑๓๕.

^{๑๐} พุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๙๑-๑๑๕/๓๕๕-๓๕๗.

^{๑๑} ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๒๒๔/๒๕๐.

^{๑๒} อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๑๔/๑๒๘-๑๒๙.

^{๑๓} พระคันทสสาราภิงค์ (แปลและอธิบาย), **สุโพธาลังการมัญชรี**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๑๔} พระคันทสสาราภิงค์ (แปลและอธิบาย), **สุโพธาลังการมัญชรี**, หน้า ๑๔.

หรือ ฉันทลักษณ์ หรือตำราฉันทบ้าง ผู้รจนานิยมใช้คำศัพท์ที่มีเสียงไพเราะมักกระวังเรื่องสลิล ธนิต ตลอดจนคณะฉันทต่างๆ โดยมารจนาขึ้นเพื่อใช้ขับขาน ย่อความ ท่องจำ และสาธยายมีปรัชญาวัตรฉันท^{๑๕} เป็นต้น

สำนวนภาษาของคัมภีร์สุดตสังคหะ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนคือ (๑)วิธีการใช้นามศัพท์ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์สุดตสังคหะ คือ นามศัพท์ (นามนาม คุณนาม และศัพท์นาม) มีเครื่องประกอบสำคัญ คือ เพศ คำนาม (ลิงค์) จำนวนคำนาม (วจนะ) และการผันคำ (วิภัติ) เช่น ปฐมาวิภัติที่ผันเป็นประธานมีสำเนียงคำแปลเชื่อมความ (อายุตนิบาต) ว่า อันว่า^{๑๖} ตัวอย่างในคัมภีร์สุดตสังคหะ เช่น เอก สมย ภควา สาวตถีย วิหริติ เขตเวเน อนาถปิณฑิกสส อารามะ ตตร โช ภควา ภิกขุ อามนเตสิ. แปลว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ที่วัดเขตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี ในกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาเป็นต้น^{๑๗} (๒)วิธีการใช้ กิริยาศัพท์ คือ กิริยาอาการบอกรู้ความ เคลื่อนไหว เช่น ยิน เติณ นัง นอน กิน ตีม ทำ พุด คิด ของประธาน เรียกว่า กิริยา ใน ประโยคบาลีประธานที่เคลื่อนไหวหลายครั้งจึง

มีกิริยาหลายตัวในประโยคหนึ่ง การเคลื่อนไหวครั้งสุดท้ายใช้เป็นกิริยาคุมประโยค กิริยาคุมพากย์ที่มาจากกิริยาอาขยาต^{๑๘} คุมพากย์ได้ทุกตัว การเคลื่อนไหวระหว่างประโยคหรือกิริยาที่เกิดระหว่างประธานกับ กิริยาคุมประโยค มักใช้กิริยาภิติก์ ได้แก่ ต ตวา อนต หรือ มาน ปัจจัย หรืออาจจะ มีหลายกิริยาในประโยคหนึ่ง เช่น อถ โช วิชาสา มิคารมาตา ตททุโปสเถ เยน ภควา เต นุปสงกมิ, อุปสงกมิตวา ภควนต อภิวาเทตวา เอกมณต นิสสิตี แปลว่า ครั้งนั้นแล นางวิชาสา มิคารมารดา พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ โดยทิศใต้เข้าไปเฝ้าแล้วโดยทิศนั้น ครั้นเข้าไป เฝ้าแล้วได้อภิวาท ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว นัง ณ ที่สมควรข้างหนึ่งเป็นต้น^{๑๙} (๓) วิธีการใช้อพยยศัพท์ คือคำบาลีที่ไม่ต้องผันคำ ไม่แจกรูปด้วยวิภัตตินาม ๗ วิภัติ เรียกว่า อพยยศัพท์ คำที่ไม่ผันรูปด้วยวิภัตติ นาม มี ๓ ชนิด ได้แก่ เป็นอุปสรรคบ้าง เป็นนิบาตบ้าง และเป็นปัจจัยบ้างเช่น ปัจจัย นาม คือ ทา, ทานิ, รหิ, ฐนา, ทาจนั, ชช, ชช วาอยู่ท้าย สัพพนาม เป็นเครื่องหมาย สัตตมีวิภัติ บอกเวลา แปลว่า ใน เช่น อิทานิ ราชา อมหากั ทานอ อุททิสสสตี. แปลว่า ในบัดนี้ พระราชา จักอุทิสทาน แก่เราทั้งหลายเป็นต้น^{๒๐}

^{๑๕} พระเทพปริยัติโมลี (ทองดี สุรเตโช), **หลักการแต่งฉันทภาษามคร ป.ธ. ๘**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๖.

^{๑๖} สมิตธิพล เนตรนิมิตร, ผศ.ดร., **บาลีศึกษาในอรรถกถารธรรมบท**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็มเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๓-๑๙๔.

^{๑๗} สุดตสังคห. (บาลีขอม) ๑/๔.

การจารลงไบลานของคัมภีร์สุดตสังคหะ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนคือ (๑) การเตรียมไบลานจารหนังสือ (๒) การ

^{๑๘} ชรินทร์ จุลประดิษฐ์, พันตรี, **การแต่งบาลี ๑-๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง-กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๑๙} สุดตสังคห. (บาลีขอม) ๒/๕.

^{๒๐} สุดตสังคห. (บาลีขอม) ๗/๑๕.

คัดเลือกกลาน^{๒๑} มาใช้จารหนังสือ (๓) การออบใบลาน การจารหนังสือบนใบลานตามแบบโบราณนั้น ใช้เหล็กจารเขียน หรือเรียกกันเป็นสามัญว่า^{๒๒} ตัวหนังสือให้เป็นรอยลึกลงในเนื้อลาน รูปอักษรที่เขียนด้วยวิธีจารเรียกว่า เส้นจาร คือ (๑) การจารใบลานมีกรรมวิธีพิเศษ (๒) เครื่องมือประกอบการจารใบลาน (๓) อุปกรณ์ที่ใช้ในการจาร (๔) อักษรบอกอังกา^{๒๓} (๕) การลบบใบลาน ส่วนการเก็บรักษาคัมภีร์ หมายถึง คัมภีร์ใบลานแต่ละเรื่อง จะมีความสั้นยาวของเนื้อเรื่องไม่เท่ากัน จำนวนผูกจึงมีมากน้อยต่างกัน บางเรื่องอาจจะจบเพียง ๕ ผูก แต่บางเรื่องอาจมีถึง ๒๐ - ๓๐ ผูกก็ได้เช่น คัมภีร์ที่ใช้ในการจารและการเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติชื่อว่า สุดตสังคหะ คือ ฉบับล่องชาด มีจำนวน ๘

ผูก จารเป็นบาลีอักษรขอม^{๒๔} เพราะยุคนั้นไม่มีตัวพิมพ์อักษรขอม^{๒๕} ที่ผู้วิจัยได้ขออนุญาตถ่ายสำเนาไมโครฟิล์ม ลายเส้นปรากฏชัดเจนและสามารถย่อขยายได้ จึงสะดวกในการปริวรรตจากบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และเพื่อเป็นประโยชน์ต่ออนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

*****-----*****

*****-----*****

*****-----*****

*****-----*****

*****-----*****

*****-----*****

*****-----*****

^{๒๑} ลาน หมายถึง ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งในสกุล Coryhpa วงศ์ Palmae คล้านต้นตาล ออกดอกออกผลครั้งเดียวแล้วตาย ใช้จารหนังสือ ทำมวก เป็นต้น; ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๕๓.

^{๒๒} ใช้เหล็กแหลมเขียนลงบนใบลาน หรือ ศิลา เป็นต้น ให้เป็นตัวหนังสือ; ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๘.

^{๒๓} อังกา หมายถึง ตัวอักษรที่จารไว้หัวลานสำหรับบอกจำนวนใบลานที่จารแล้ว ๑๒ ตัว เป็น ๑ อังกา และ ๒ อังกาเป็น ๑ ผูก; ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๙๐.

^{๒๔} อักษรขอม หมายถึง อักษรเขมรโบราณ; ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑๘๑.

^{๒๕} หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, อักษรในประเทศไทย เล่ม ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๙), หน้า ๒๒.

เทียบอักษรขอม-บาลี-ไทย*

	กวรรค					จวรรค				
อักษรขอม	ក	ខ	គ	ឃ	ង	ច	ឆ	ជ	ឈ	ញ
อักษรบาลี	ก	ข	ค	ฆ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
อักษรไทย	ก	ข	ค, ค	ฆ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
	ฎวรรค					ดวรรค				
อักษรขอม	ឡ	វ	ឝ	ឞ	ស	ត	ថ	ត	ថ	ន
อักษรบาลี	ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ	ด	ถ	ท	ธ	น
อักษรไทย	ฎ	ฐ	ฑ, ฒ,	ฒ	ณ	ด, ต	ถ	ท	ธ	น
	ปวรรค									
อักษรขอม	ប	ផ	ព	ភ	ម					
อักษรบาลี	ป	ฝ	พ	ภ	ม					
อักษรไทย	ป, ป	ฝ, ฝ	พ	ภ	ม					
	อวรรค									
อักษรขอม	យ	រ	ល	វ	ស	ហ	វ	អ		
อักษรบาลี	ย	ร	ล	ว	ส	ห	ฬ	อ		
อักษรไทย	ย	ร	ล	ว	ส	ห	ฬ	อ		

ตัวอย่างการปวิวรรตและการแปลคัมภีร์สุดสังคหะ

ภาษาบาลีอักษรขอม	ภาษาบาลีอักษรไทย	แปลเป็นภาษาไทย
(๑.๑) និស្សយមុទ្ធកេត ភិក្ខុសា បទ្កុទិទេសេសុ ធម្មសុទេសនាយ សុឡង្គកោ ចន្ទុវោ កាលា វារា (សុឡង្គ ឧត្តុហេតុឡង្គ) សម្មត កាលំ បទិកថេសនាយ (បទិ កថាយ) អន្តកេត្តមហាវាយុសោ វោ អម្ព ធម្ម សទិសោ វេសោ កថាវេសោ (ឧត្តុហេតុឡង្គ) សំសារក្ខត្តមនុសាមនុសេសុ អនុ សោធននាយ (អនុសោធន) ពិស្សោ អនុសោធនា ឧត្តុហេតុឡង្គ វេសេ (១. ២) កោ សាសន យោគេត្តិកាលំ និស្សយមុទ្ធកាលំ ភិក្ខុនំ អម្ពសក្កនំ បសាទាយ បសក្កនំ វា ភិយ្យោភកាថាយ ធម្ម ទេសេត្តិកាលំ សុទេសនា និស្សយ សាសិប្បកិរិយធម្មសុ កោសលាន យាសិ ឧហសកឧហសិកាបុធម្មនិទុ ទាសិទាសតតាប្បបទ្កុ វិទាសំ (ឧ ហសកឧហសិកាលំ មុត្ត...) បដិបត្តិបដិបកាសិ ទាសកថា ស លកថា (១. ៣) សក្កកថា កា វាលំ អាទិទេសោ និក្ខេប (ធម្មេ) អាសិសំសោតិ ភិក្ខុសា អនុបទ្កិកថាយ អនុកុសាសិ ចន្ទ កាលាវារា វារិកាសិ បញ្ញាសទិប មាណាសិ សុឡង្គ វេសំ វេសិកុសាសិ.	(๑.๑) นิสสัยมัจจนน ภิกขุ นา ปกขทิวเสสุ อมมสวนต ถาย สุตตนตโต จตตารโ ภาณ วารา (สุตตานิ อุกค เหตุพพานิ.) สมปตตาม ปริกถนตถาย (ปริกถาย) อนธกรินทมหาราลุโรวา ทอมพฎฐสทิตโต เอโก ถตามคโต (อุคคเหตุพโพ) สัมาภตตมจคคามจคเสสุ อนุโมทนตถาย (อนุโมทนา) ติสโส อนุโมทนา อุกคเหตุพ พาทิ วจน(๑.๒)โต สาสน ไซตนตถิกานิ นิสสัยมัจจ กานิ ภิกขุณิ อปปสนนानิ ปสาทาย ปสนนानิ วา ภิก โยภาวาย อมมเทสนตถิกานิ สุวทานิ ทานสิลาทูปุญญ กิริยวตตุส โภคสลาทานิ อูปา สกอุปาสิกาปุตตอิตุทาส ทาสคหฎฐปพพชิตานิ (อุ ปาสกอุปาสิกานิ ปุตต...) ปฏิบัติทูปกานิ ทานกถา สิลกถา (๑.๓) สคคกถา ก มานิ อาทินโว นิภขเม (เนภขเม) อานิสโสติ อ มิสสา อนุพทิกถาย อนุ กถานิ จตุภาณวารากิณานิ ปญ จา สิตี ปมา ณานิ สุตตานิ เอวิ เวทิตพพานิ.	(๑.๑) พระสูตรประมาณ ๘๕ สูตร มากกว่า ๔ ภาณวาร ที่เป็น เหตุนำมาซึ่งสุขแก่ภิกษุผู้บิณฑล มัจจนจะ ผู้หวังความรุ่งเรืองใน ศาสนา สำหรับผู้ต้องการแสดง ธรรมแก่ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อม ใส หรือผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสแล้ว ให้ เลื่อมใสยิ่งขึ้นไป อันจะนำมา ซึ่งความเป็นผู้ฉลาดในบุญกุศลหรือ วัตรปฏิบัติเป็นต้นทั้งหลาย เป็นพระสูตรบ่งถึงข้อปฏิบัติของ อุบาสก อุปาสิกาบุตรธิดาทาส ทาสสิคฤหัสถ์ และบรรพชิต ทั้งหลาย อันเกี่ยวแก่อนุพทิก ถานี้ คือ ทานกถา สิลกถา (๑.๓) สคคกถา กามาทินพ และ อานินสังส์ในการออกจากกาม (๑.๒)ตามพระบาลีที่ว่า ภิกษุผู้ บิณฑลมัจจนจะ ทั้งเรียนภาณวาร ๔ จากสุตตันตปิฎก เพื่อประโยชน์ แก่ธรรมสวนะในวันปัจฉิม ทั้งหลาย, ทั้งเรียนกถามรรค อันหนึ่งเช่นกับอันธกรินทสูตร มหาราลุโรวาทสูตร อัมพฎฐสูตร เพื่อประโยชน์แก่การกล่าวธรรม เปิดเสียดแก่บริษัทที่ประชุมกัน, ทั้งเรียนกถาอนุโมทนา ๓ อย่าง เพื่อประโยชน์อนุโมทนา ใน สิ่งมกัถ งานมจคและอวมจค ดังนี้

ข. การปริวรรตคัมภีร์สุดตสังคหะ จากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สุดตสังคหะบาลีอักษรขอมแบ่งออกเป็น ๑) คัมภีร์สุดตสังคหะปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ ๑ ๒) คัมภีร์สุดตสังคหะปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ ๒ ๓) คัมภีร์สุดตสังคหะปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ ๓ ๔) คัมภีร์สุดตสังคหะปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ ๔ ๕) คัมภีร์สุดตสังคหะปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ ๕ ๖) คัมภีร์สุดตสังคหะปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ ๖ ๗) คัมภีร์สุดตสังคหะปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ ๗ ๘) คัมภีร์สุดตสังคหะปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ ๘ และ ๑) คัมภีร์สุดตสังคหะที่แปลเป็นภาษาไทยผูกที่ ๑ ๒) คัมภีร์สุดตสังคหะที่แปลเป็นภาษาไทยผูกที่ ๒ ๓) คัมภีร์สุดตสังคหะที่แปลเป็นภาษาไทยผูกที่ ๓ ๔) คัมภีร์สุดตสังคหะที่แปลเป็นภาษาไทยผูกที่ ๔ ๕) คัมภีร์สุดตสังคหะที่แปลเป็นภาษาไทยผูกที่ ๕ ๖) คัมภีร์สุดตสังคหะที่แปลเป็นภาษาไทยผูกที่ ๖ ๗) คัมภีร์สุดตสังคหะที่แปลเป็นภาษาไทยผูกที่ ๗ ๘) คัมภีร์สุดตสังคหะที่แปลเป็นภาษาไทยผูกที่ ๘ รวมเป็น ๘๕ สูตร ที่ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตและแปลเสร็จเรียบร้อยแล้วแล้วรวมทั้งหมดที่เป็นภาษาบาลี-ภาษาไทย ประมาณ ๓๐๔ หน้า

ค. วิเคราะห์ความสอดคล้องสัมพันธ์กันของพระสูตรที่ท่านเรียบเรียงในคัมภีร์สุดตสังคหะ

วิเคราะห์ความสอดคล้องสัมพันธ์กันของพระสูตรที่ท่านเรียบเรียงในคัมภีร์สุดตสังคหะ โดยแบ่งออกเป็น (๑) วิเคราะห์ความ

สอดคล้องสัมพันธ์กันของพระสูตร คือ ๑) ความสอดคล้องของคัมภีร์สุดตสังคหะผูกที่ ๑ โดยพระอริยวงส์พระเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สุดตสังคหะมีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎก และอรรถกถา โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎกมาอธิบายในคัมภีร์อรรถกถา และคัมภีร์ฎีกาให้ความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเช่นในกาลทานสูตร คำว่า กาลทาน^{๒๖} ในคัมภีร์อรรถกถา พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า กาลทาน หมายถึง ยุตตทาน คือการให้ที่เหมาะสมเป็นต้น^{๒๗} ๒) คัมภีร์สุดตสังคหะผูกที่ ๒ เช่น อุปาสกัจฉณฑาลสูตร คำว่า อุปาสกนารังเกยจ^{๒๘} ในคัมภีร์อรรถกถา พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า อุปาสกนารังเกยจ ในที่นี้หมายถึง อุปาสกขึ้นแล้ว (อุปาสกปัจฉิมกะ)^{๒๙} เป็นต้น ๓) คัมภีร์สุดตสังคหะผูกที่ ๓ เช่น ในฉัตตมานวภิธาน คำว่า กามราคานุสัย^{๓๐} ในคัมภีร์อรรถกถา พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า กามราคานุสัย หมายถึง กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน คือ ความกำหนัดในกาม^{๓๑} ๔) คัมภีร์สุดตสังคหะผูกที่ ๔ เช่น ในเทวทูตสูตร คำว่า นายนิรยบาล ในคัมภีร์อรรถกถา

^{๒๖} สุดตสังคห. (บาลีขอม) ๑/๔., อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๓๖/๓๖.

^{๒๗} อภ.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๓๖/๒๒.

^{๒๘} สุดตสังคห. (บาลีขอม) ๒/๓., อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๕/๑๙๕.

^{๒๙} อภ.ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๑๗๕/๖๗.

^{๓๐} สุดตสังคห. (บาลีขอม) ๓/๒๓., พุ.วิ. (บาลี) ๒๖/๘๘๖-๙๐๙/๙๑-๙๕.

^{๓๑} พุ.วิ.อ. (บาลี) ๙๐๒/๒๗๗.

พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า นายนิรยบาล^{๓๒} หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ล้างโทษสัตว์นรก^{๓๓} เป็นต้น

วิเคราะห์ความสอดคล้องของคัมภีร์ สุตตสังคหะผูกที่ ๕ เช่น ในสุกรโปกกาวัตถุ คำว่า ตัณฑา ๓๖ สาย^{๓๔} ในคัมภีร์อรรถกถา พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ตัณฑา ๓๖ สาย ได้แก่ ตัณฑา ๓ (กามตัณฑา ภวตัณฑา วิภวตัณฑา) อาศัยอายตนะภายใน ๖ (๓ x ๖ = ๑๘) อาศัยอายตนะภายนอก ๖ (๓ x ๖ = ๑๘) ได้กระแสน้ำ ๓๖ สายที่ไหลไปในอารมณ์มี รูปเป็นต้นที่น่าชอบใจ^{๓๕} ๖) คัมภีร์สุตตสังคหะผูกที่ ๖ เช่น ในโลกานุกิจจรมหาราชสูตร คำว่า อยู่จำอุโบสถ^{๓๖} ในคัมภีร์อรรถกถา พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า อยู่จำอุโบสถ ในที่นี้ หมายถึง อธิษฐานอยู่จำอุโบสถศีล กล่าวคือศีล ๘ เดือนละ ๔ ครั้ง^{๓๗} ๗) คัมภีร์สุตตสังคหะผูกที่ ๗ เช่น ในมหาสมยสูตร คำว่า เมตตาและกรุณา^{๓๘} ในคัมภีร์อรรถกถา พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า เมตตาและกรุณา หมายถึง เหล่าเทพเทวดาที่เกิดด้วยอำนาจเมตตาธรรม และกรุณาธรรมที่เคยบำเพ็ญมา^{๓๙} ๘) วิเคราะห์ ความสอดคล้องของ คัมภีร์

สุตตสังคหะผูกที่ ๘ โดยพระอริยวงส์พระเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สุตตสังคหะมีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎก อรรถกถา โดยนำ คำสำคัญในพระไตรปิฎกมาอธิบายในคัมภีร์อรรถกถาให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเช่น ในตุมภูกสูตร คำว่า รากเหง้าแห่งกิเลสเครื่องเนิ่นช้า^{๔๐} ในคัมภีร์อรรถกถา พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า รากเหง้าของส่วนแห่งธรรมเป็นเครื่องเนิ่นช้า ในที่นี้หมายถึง อวิชชา (ความไม่รู้) โยนิโสมนสิการ (การไม่มนสิการโดยแยบคาย) อัสมิมานะ (ความถือตัว) อหิริกะ (ความไม่ละอาย) อนัตตตัปปะ (ความไม่เกรงกลัว) อุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน)^{๔๑} เป็นต้น

วิเคราะห์คุณค่าทางสังคมในคัมภีร์ สุตตสังคหะ แบ่งออกเป็น (๑) คุณค่าทางสังคมเรื่องทาน (การให้) มี ๖ สูตร เช่น ในกาลทานสูตรว่า กาลทาน ๕ ประการนี้ คือ ๑) ให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน ๒) ให้ทานแก่ผู้เตรียมจะไป ๓) ให้ทานแก่ผู้เป็นไข้ ๔) ให้ทานในสมัยมีภิกษาหาได้ยาก ๕) ให้ข้าวอย่างดี และผลไม้ใหม่แก่ผู้มีศีล^{๔๒} เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีจิตไม่ทอดทิ้ง จึงควรให้ทานในเขตที่มีผลมาก เพราะบุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า (๒) คุณค่าทางสังคมเรื่องศีล (ศีลธรรม) มี ๖ สูตรเช่น ในมหานามสูตรว่า บุคคลผู้เป็นอุบาสกอุบาสก คือ ๑) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ๒) เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ๓) เว้นขาดจากการประพฤตินิन्दใน

^{๓๒} สุตตสังคห. (บาลีขอม) ๔/๑๒., ม.มู. (บาลี) ๑๒/๑๖๓-๑๗๔/๑๒๗-๑๓๕.

^{๓๓} อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๓๖/๑๓๓.

^{๓๔} สุตตสังคห. (บาลีขอม) ๕/๑๐., พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๓๘-๓๔๓/๓๕-๓๖.

^{๓๕} พ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๓๓๙/๓๙๔-๓๙๕.

^{๓๖} สุตตสังคห. (บาลีขอม) ๖/๑๗., อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๓๘/๑๓๗-๑๓๙.

^{๓๗} อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๓๘/๑๓๗.

^{๓๘} สุตตสังคห. (บาลีขอม) ๗/๔., ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๓๑/๒๑๖-๒๒๕.

^{๓๙} ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๔๐/๓๐๕.

^{๔๐} สุตตสังคห. (บาลีขอม) ๘/๒., พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๙๒๒-๙๔๑/๕๑๔-๕๑๘.

^{๔๑} พ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๑๙๖/๒๗๘.

^{๔๒} สุตตสังคห. (บาลีขอม) ๑/๕., อง.ปณ.จก. (บาลี) ๒๒/๓๖/๓๖.

กาม ๔) วัณชาตจากการพูดเท็จ ๕) วัณชาตจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล^{๔๓} (๓) คุณค่าทางสังคมเรื่องทางแห่งสวรรค์ (ทางแห่งความดี) มี ๕ สูตรเช่น ในอัมมทพวิภังคสูตรว่า พวกมนุษย์ผู้ให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถแล้วไปเกิดที่ไหน พวกมนุษย์ให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถแล้วคือ ๑) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของกษัตริย์ มหาศาล ๒) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของพราหมณ์มหาศาล ๓) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของคฤหบดีมหาศาล ๔) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราช ๕) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ๖) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของเทวดาชั้นยามา ๗) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของเทวดาชั้นดุสิต ๘) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของ เทวดาชั้นนิมมานรดี ๙) บางพวกไปเกิดเป็นสหายของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเป็นต้น^{๔๔}

คุณค่าทางสังคมเรื่องโทษของกามคุณ (ทางแห่งกามคุณ) มี ๕ สูตร เช่น ในเทวทูตสูตรว่า ๑) สัตว์เหล่านี้ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในเปรตวิสัย ๒) สัตว์เหล่านี้ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระ

อริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ๓) สัตว์เหล่านี้ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรก^{๔๕} (๕) คุณค่าทางสังคมเรื่องกิจของฆราวาส (หน้าที่ของชาวบ้าน) มี ๓๑ สูตรเช่น ในปราวาสสูตร ว่า ๑) คนที่มีอัสตบุรุษเป็นที่รัก ไม่ทำอัสตบุรุษให้เป็นที่รัก ชอบใจธรรมของอัสตบุรุษ นั้นเป็นทางแห่งความเลื่อม ๒) คนผู้ชอบหลับอยู่เสมอ ชอบสมาคมไม่ขยันหมั่นเพียร เกียจคร้าน โกรธง่าย นั้นเป็นทางแห่งความเลื่อม ๓) คนผู้มีความสามารถเลี้ยงตนและผู้อื่นได้ แต่ไม่เลี้ยงดูมารดาบิดาผู้แก่ชรา ผู้ผ่านวัยหนุ่มวัยสาว แล้วนั้นเป็นทางแห่งความเลื่อม ๔) คนผู้กล่าวมุสาวาท หลอกลวงสมณะหรือพราหมณ์ หรือแม้กระทั่งวงศกนิพจากอื่น ๆ นั้นเป็นทางแห่งความเลื่อมเป็นต้น^{๔๖}

คุณค่าทางสังคมเรื่องการอนุโมทนา (บุญ) มี ๑๔ สูตร เช่น ในนิกิณฑสูตรว่า ชุมทรัพย์ที่ผู้ใดจะเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม ฝั่งไว้ดีแล้ว ด้วยทาน ศีล สัจญมะ และทมะ ในพระเจดีย์ พระสงฆ์ บุคคล แยกที่มาหา ในมารดา บิดา หรือพี่ชาย ชุมทรัพย์นี้ชื่อว่าฝั่งไว้ดีแล้ว คนอื่นขนเอาไปไม่ได้ จะติดตามคนฝั่งตลอดไป บรรดาทรัพย์สมบัติที่เขาจำต้อง

^{๔๓} สุตตสงคห. (บาลีขอม) ๒/๑., ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๐๑๗/๕๒๒.

^{๔๔} สุตตสงคห. (บาลีขอม) ๓/๒., อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๐๒๑-๑๐๒๙/๕๑๔-๕๑๙.

^{๔๕} สุตตสงคห. (บาลีขอม) ๔/๑๑., ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๖๓-๑๗๔/๑๒๗-๑๓๕.

^{๔๖} สุตตสงคห. (บาลีขอม) ๕/๑๖., พุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๙๑-๑๑๕/๓๕๕-๓๕๗.

ละไปเขาพาไปได้เฉพาะชุมทรัพย์นี้เท่านั้น^{๔๗} (๗) คุณค่าทางสังคมเรื่องข้อปฏิบัติของบรรพชิต (หน้าที่ของบรรพชิต) มี ๑๘ สูตร เช่น ในอรรถวินยสูตรว่า อานนท์ เธอทั้งหลายพึงยังภิกษุใหม่ บวชได้ไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในธรรม ๕ ประการ คือ ๑) เธอทั้งหลายพึงยังภิกษุเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในปาติโมกขสังวรศีล ๒) เธอทั้งหลายพึงยังภิกษุเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในอินทริยสังวรศีล ๓) เธอทั้งหลายพึงยังภิกษุเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการเป็นผู้พูดน้อย พูดให้มีที่จบ ๔) เธอทั้งหลายพึงยังภิกษุเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความสงบกาย ๕) เธอทั้งหลายพึงยังภิกษุเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ใน สัมมาทสสนะ(ความเห็นชอบ) เป็นต้น^{๔๘}

๕. สรุป

คัมภีร์สุดตสังคหะ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการรวบรวมพระสูตร แต่งโดยพระอริยวงศเถระชาวพม่าขณะที่อยู่ในงานมหาวีรกรรม ไม่ได้เป็นพระพุทธรูปโดยตรง ในประเทศพม่าให้การยกย่องเทียบกับพระไตรปิฎกจัดอยู่ในกลุ่มพระสูตรตันตปิฎก คัมภีร์สุดตสังคหะ อักษรขอมที่ใช้ในการปริวรรต เป็นฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๘ ผูก มีการแบ่งโครงสร้างออกเป็นหมวดหมู่ ๗ คือ ๑) เรื่อง

ทาน ๖ สูตร ๒) เรื่องศีล ๖ สูตร ๓) เรื่องสวรรค์ ๕ สูตร ๔) เรื่องโทษของกามคุณ ๕ สูตร ๕) เรื่องกิจของฆราวาส ๓๑ สูตร ๖) เรื่องการอนุโมทนา ๑๔ สูตร และ ๗) เรื่องข้อปฏิบัติของบรรพชิต ๑๘ สูตร รวมเป็น ๘๕ สูตร มีลักษณะการประพันธ์ ๒ แบบคือ ๑) การประพันธ์แบบร้อยแก้ว ๒) การประพันธ์แบบร้อยกรอง มีสำนวนภาษาที่ใช้ ๓ ส่วนคือ ๑) วิธีการใช้นามศัพท์ ๒) วิธีการใช้กิริยาศัพท์ ๓) วิธีการใช้อพยยศัพท์ มีการจารเป็นบาลีอักษรขอมลงในใบลานและการเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ มีชื่อว่า คัมภีร์สุดตสังคหะ เพราะยุคนั้นไม่มีตัวพิมพ์อักษรขอม ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตจากบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทยเสร็จเรียบร้อยแล้ว

วิเคราะห์ความสอดคล้องสัมพันธ์กันของพระสูตรที่ท่านเรียบเรียงในคัมภีร์สุดตสังคหะ แบ่งออกเป็น ๘ ผูกเช่น ผูกที่ ๑ พระอริยวงศเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สุดตสังคหะมีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎก และอรรถกถา โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎกมาอธิบายในอรรถกถา และคัมภีร์ฎีกาให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเช่น ในกาลทานสูตร คำว่า กาลทาน ในอรรถกถาอธิบายว่า กาลทาน หมายถึง ยุตทาน คือ การให้ที่เหมาะสมเป็นต้น และวิเคราะห์คุณค่าทางสังคมในคัมภีร์สุดตสังคหะ แบ่งออกเป็น ๗ ประการเช่น คุณค่าทางสังคมเรื่องทาน (การให้) มี ๖ สูตร เช่น ในกาลทานสูตร เป็นต้น เพราะทาน หรือการให้เป็นเบื้องต้นของการเสียสละของบุคคลในสังคม เมื่อมีการให้สังคมก็จะมีความรักความเมตตาต่อกัน และคุณค่าทางสังคมเรื่องข้อปฏิบัติของบรรพชิต (หน้าที่ของบรรพชิต) มี ๑๘ สูตร เช่น ในอรรถวินยสูตร เป็นต้น

^{๔๗} สุดตสังคห. (บาลีขอม) ๖/๒๗., ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๑-๑๖/๑๑-๑๓.

^{๔๘} สุดตสังคห. (บาลีขอม) ๗/๓๒., อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๑๔/๑๒๘-๑๒๙.

เพราะถ้าภิกษุผู้บวชใหม่ดำรงอยู่ในธรรม ๕ คุณค่าทางสังคมและทางพระพุทธศาสนาโดย
ประการ เช่น สำรวมในปาฏิโมกขสังวรศีล ส่วนรวม
เป็นทางที่จะดำเนินไปสู่ความเจริญอันเป็น

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. ๒๕๐๐.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.
- _____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๒-๒๕๓๔.
- ชรินทร์ จุลประดิษฐ์, พันตรี. การแต่งบาลี ๑-๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระคันธसारภิวังศ์ (แปลและอธิบาย). สุโธธาลังการมัญชรี. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน
จำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พระเทพปริยัติโมลี (ทองดี สุรเตโช). หลักการแต่งฉันทภาษามคร ป.ธ. ๘. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๒.
- พระธรรมโมลี และคณะ. คันถาภรณ์มัญชรี และคันถาภรณ์วรรณนา. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์ พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๑.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- สุเทพ พรหมเลิศ. อักษรจารึกพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์
จำกัด, ๒๕๕๐.
- สมิทพิล เนตรนิมิตร, ผศ.ดร. บาลีศึกษาในอรรถกถาธรรมบท. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอมี
เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. อักษรในประเทศไทย เล่ม ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ
พิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๙.